

วิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เรื่อง การจัดการขยะในชุมชนศิระนคร หมู่ ที่ 8 ตำบลท้ายบ้านใหม่ อำเภอมืองสมุทรปราการ

จังหวัดสมุทรปราการ

Participatory Action Research on Garbage Management in

Sivanakorn Community, Moo 8, Tambon Taiban Mai,

Amphoe Muang, Samuth Prakarn Province

เสมา เดชวิลัย*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อจัดการขยะในชุมชน
ศิระนคร หมู่ที่ 8 ตำบลท้ายบ้านใหม่ อำเภอมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ตามวงจรวิจัยปฏิบัติการ
ได้แก่ การวางแผน การลงมือปฏิบัติการ การสังเกตผล และการสะท้อนผล กลุ่มผู้ร่วมวิจัย ประกอบด้วยกลุ่ม
บุคคล 4 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ ประชาชนผู้อยู่อาศัยในชุมชนศิระนคร ประกอบด้วย ประธานชุมชน รองประธาน
ชุมชน เลขานุการคณะกรรมการหมู่บ้าน และ กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มที่สอง ได้แก่ กลุ่มบุคลากรจากองค์กร
ภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการขยะ อันได้แก่ รองปลัดเทศบาลตำบลบางปู เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบางปู
ผู้อำนวยการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมตำบลบางปู กลุ่มที่ 3 คือ ภาคเอกชน ได้แก่ ประธานศูนย์ประสานงาน
องค์กรเอกชนจังหวัดสมุทรปราการ และ กลุ่มที่ 4 คือ ผู้วิจัย

ในขั้นตอนการวางแผนผู้วิจัยใช้กระบวนการ เอไอซี ให้ร่วมวิจัยร่วมกันนำเสนอปัญหาขยะในชุมชน
จากนั้นจึงร่วมกันกำหนดกิจกรรม โครงการเพื่อการจัดการขยะ ได้ 3 โครงการคือ โครงการพัฒนาชุมชนน่าอยู่
โครงการน้ำชีวภาพ และ โครงการธนาคารขยะ ขั้นลงมือปฏิบัติการ ผู้ร่วมวิจัยแต่ละกลุ่มได้ลงมือปฏิบัติการตาม
บทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ในโครงการ ขั้นสังเกตผล ผู้ร่วมวิจัยได้นำผลจากการดำเนินโครงการ และ สภาพขยะ
ภายในชุมชน ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ จดบันทึก ภาพถ่ายและ ภาพเคลื่อนไหว นำเสนอในการประชุม
ร่วมกันเพื่อสรุปผลการจัดการจากการลงมือปฏิบัติการ ซึ่งพบว่า ชุมชนศิระนคร มีความสะอาดเรียบร้อยมากขึ้น
ประชาชนได้เรียนรู้วิธีการจัดการขยะและการคัดแยกขยะ และ ในขั้นการสะท้อนผล ผู้ร่วมวิจัย ได้ร่วมกันชี้ประเด็น
ที่เป็นข้อดี ข้อด้อย จากวิธีการปฏิบัติการทำให้ได้แนวทางเพื่อการวางแผนจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมในวงจรต่อไป
ของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

คำสำคัญ : การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การจัดการขยะ

* นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

Abstract

The purpose of this was to employ the procedure of participatory action research researches for managing garbage in Sivanakorn community, Moo 8, Tambol Taiban, Amphur Mueng Samutprakan, Samutprakan province, followed the 4 steps of action research circle: planning, action, observation, and reflection. The co-researches consisted of 4 groups of people. Group 1 was people in Sivanakorn community consisted of community chairman, community vice-chairman, committee village secretary, and committeeman. Group 2 was personnel of government sector, who responsible for garbage management, consisted of Tambon Bang Pu Vice Mayor, Tambon Bang Municipality Officers, Tambol Bang Pu Municipality Director of Public Health and Environment, and Tambol Bang Pu Deputy Municipal Clerk. Group 3 was private sector, that was the president of private organization coordination center and, Group 4 was a researcher

In planning Step, researcher employed A-I-C (Appreciation-Influence-Control) technique for finding out garbage problems, which led to develop 3 major projects for solving those problems, they were, healthy community project, bioextract producing project, and, garbage bank project. In action step, co-researchers took action follow the assignment in the projects. In observation step, co-researchers shared their data in a discussion group, about the garbage situation in community, gathering by observation, interviewing, and taking notes, photograph taking and, video tape recording, which showed that Sivanakorn community, was tidier, community people had learnt more for managing garbage and separating garbage. In reflection step, co-researchers shared their views about the ways to improve garbage management using in re-planning of the next circle of participatory action research.

Keywords : participatory action research, participatory waste management

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทิศทางการพัฒนาประเทศไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนโดยจุดมุ่งหมาย คือ คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา การส่งเสริมท้องถิ่นให้สามารถบริหารและจัดการสิ่งแวดล้อมได้ด้วยตนเอง โดยเน้นเป้าหมายหลักเพื่อให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การดำเนินงานตามเป้าหมายดังกล่าวทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง ประกอบกับการเพิ่มจำนวนประชากรของชุมชนส่งผลให้ชุมชนเมืองมีการขยายตัวไปด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550, หน้า 1)

สถานการณ์ดังกล่าวดูเหมือนว่าจะส่งผลดีในภาพรวม แต่กลับทำให้เกิดปัญหาตามมาอย่างมากมาย โดยเฉพาะปัญหาขยะได้กลายมาเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งในลำดับต้น ๆ ของประเทศไทย เนื่องจากปริมาณขยะที่เกิดขึ้นมีมาก ในขณะที่ความสามารถในการเก็บขยะและการกำจัดมีค่อนข้างจำกัด จึงทำให้ไม่สามารถจัดการปัญหาได้ทันกับสถานการณ์ เป็นเหตุให้เกิดปัญหาขยะตกค้าง ส่งกลิ่นรบกวนเกิดปัญหาทางด้านทัศนียภาพหรือที่เรียกว่ามลพิษ และอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพที่ดีต่อประชาชน “ขยะ” จึงเป็นปัญหาที่ทวีความวิกฤตขึ้นทุกขณะและยังไม่มีวิธีการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ จนก่อให้เกิดปัญหาสำคัญ ๆ ระดับชาติ โดยเฉพาะในด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการขยะ ชุมชนยังคงเป็นปัญหาสำคัญของประเทศในเขตชุมชน

และท้องถิ่นทุกระดับ รวมทั้งจังหวัดสมุทรปราการมีปริมาณขยะชุมชนที่ยังคงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2545, หน้า 10)

ชุมชนศิวนคร หมู่ที่ 8 ตำบลท้ายบ้านใหม่ อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการเป็น 1 ใน 42 ชุมชนตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลบางปู เป็นชุมชนขนาดกลางมีสภาพกึ่งเมือง มีความเจริญทางด้านสาธารณูปโภคค่อนข้างดี มีสถานที่สำคัญตั้งอยู่ใกล้ชุมชน เช่น โรงเรียนวัดแพรกษา โรงงานอุตสาหกรรม คอนโดมิเนียม บ้านเช่าต่างๆ เป็นต้น มีประชากรจำนวนมาก มีปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น โดยเฉพาะปัญหาขยะในหมู่บ้านศิวนคร ปริมาณขยะที่เพิ่มปริมาณมากขึ้นทุกวัน รวมทั้งการกำจัดขยะไม่ถูกวิธี เช่น การทิ้งในที่สาธารณะ ทำให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์พาหะนำโรคและส่งกลิ่นเหม็น ทั้งนี้เพราะสาเหตุประการหนึ่ง คือ การขาดความรับผิดชอบ ขาดระเบียบวินัยและขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน อีกทั้งการไม่ให้ความสำคัญกับการลดปริมาณขยะ ประกอบกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขาดการลงทุนในการจัดการสิ่งแวดล้อมและไม่มีการจัดการขยะอย่างเป็นระบบ (เทศบาลตำบลบางปู, 2551, หน้า3)

ทั้งนี้ในการแก้ไขปัญหาขยะจะต้องอาศัยการแก้ไขปัญหาแบบองค์รวม เนื่องจากปริมาณขยะที่เกิดขึ้นมีมากในขณะที่ความสามารถในการจัดการและการกำจัดมีค่อนข้างจำกัด ถ้าการบริหารจัดการไม่ดี ชุมชนและประชาชนไม่ให้ความร่วมมือหรือไม่มีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ปัญหาขยะก็จะไม่ได้รับการแก้ไข สิ่งสำคัญของการจัดการขยะจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วน (พัชรี ไกรแก้ว, 2550, หน้า 2)

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ((participatory action research) เป็นรูปแบบของการวิจัยที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริงเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งมีความเหมาะสมสำหรับการแก้ปัญหาแบบองค์รวมที่ต้องอาศัยฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรวมลงมือแก้ปัญหา โดยมีกิจกรรมหลัก 3 ประการ คือ การวางแผน การปฏิบัติการและการประเมินผลการปฏิบัติการ การดำเนินงานจะเริ่มต้นจากกรณีศึกษาและความต้องการกำหนดวิธีการแก้ปัญหาและดำเนินการแก้ปัญหา โดยควบคุมให้ดำเนินการไปตามที่กำหนดไว้ มีการประเมินผลและวางแผนใหม่อย่างต่อเนื่อง (สุวิมล ว่องวาณิช, 2548, หน้า 21- 23)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นควรใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อจัดการขยะในหมู่ที่ 8 ตำบลท้ายบ้านใหม่ อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อจัดการขยะในชุมชนหมู่บ้านศิวนคร หมู่ที่ 8 ตำบลท้ายบ้านใหม่ อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

วิธีการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ(action research) ตามวงจร PAOR ของ Kemmis and McTaggart (อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวาณิช, 2548 หน้า 21-23)โดยเน้นการเข้ามามีส่วนร่วมภาคส่วนต่างๆ ในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการวางแผน (planning) ผู้ที่เข้าในกระบวนการวิจัยมีนายกเทศมนตรีตำบลบางปู ผู้อำนวยการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาลตำบลบางปู รองปลัดเทศบาลตำบลบางปู ประธานศูนย์ประสานงานองค์กร1เอกชนจังหวัดสมุทรปราการและประธานชมรมผู้สื่อข่าวสมุทรปราการสมาชิกเทศบาลตำบลบางปูที่ปรึกษาชุมชนศิวนครคณะกรรมการชุมชนศิวนคร จำนวน 15 คน ประชาชนในชุมชนศิวนครจำนวน 75 คนประกอบด้วย การสร้างเครื่องมือการวิจัย การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดแผนงานในการพัฒนา โดยใช้

เทคนิคการจัดประชุมด้วยกระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control) เพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม เพื่อกำหนดกิจกรรม โครงการสำหรับการจัดการขยะ

2. ขั้นตอนการปฏิบัติการ (action) ผู้ที่เข้าร่วมในขั้นตอนนี้ได้แก่ นายกเทศมนตรีตำบลบางปูเป็นประธานประกอบพิธีเปิด โครงการและกล่าวเปิดงาน เพื่อแนะนำกิจกรรมโครงการร่วมใจพัฒนาชุมชนนำอยู่ ผู้อำนวยการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาลตำบลบางปูประธานโครงการกล่าวเปิดงาน เพื่อแนะนำกิจกรรมโครงการ และ สมาชิกเทศบาลตำบลบางปูที่ปรึกษาชุมชนศิวัณครให้ความรู้ในเรื่องความสำคัญและประโยชน์ของน้ำชีวภาพ ผู้อำนวยการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาลตำบลบางปูประธานโครงการกล่าวเปิดงาน เพื่อแนะนำกิจกรรมโครงการ และ รองปลัดเทศบาลตำบลบางปู ให้ความรู้ในเรื่องการจัดทำธนาคารขยะ ผู้ร่วมวิจัย คณะกรรมการและประชาชน จัดแบ่งกลุ่มการนำเอาแผนงานกิจกรรมที่วางไว้มาดำเนินการ

3. ขั้นตอนการสังเกตผล (observation) เป็นการเก็บข้อมูลการบันทึกของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ระหว่างการปฏิบัติและหลังปฏิบัติการ โดยการดำเนินงานตามกิจกรรมหรือโครงการโดยการสอบถามปัญหาประชาชนในชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะตาม ถนน บริเวณสนามเด็กเล่น และบริเวณบ้านพักอาศัยของประชาชนที่ร่วมทำกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ โดย การสัมภาษณ์ การถ่ายภาพ และกล้องวีดีโอ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสรุปผลมารวมประชุมกันในการปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานต่อไป

4. ขั้นตอนการสะท้อนผล (reflection) ผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัยคณะกรรมการและประชาชนในชุมชนร่วมกันประชุมแสดงความคิดเห็นถึงเห็นถึงอุปสรรคและปัญหาต่างๆ ระหว่างจุดเด่น จุดด้อย เพื่อหาแนวทางการจัดการขยะไปสู่แนวทางการปรับปรุงแก้ไข ต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการดำเนินการวิจัยในแต่ละขั้นตอนปรากฏผลดังนี้

1. ขั้นตอนการวางแผน

จากการทำกิจกรรม AIC ซึ่งมีผู้เข้าร่วมตัวแทนจากชุมชนศิวัณครหรือคณะกรรมการชุมชนศิวัณครจำนวน 15 คน เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบางปู และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมผู้วิจัย และได้ประกาศเรียนเชิญประชาชนในชุมชนศิวัณคร โดยมีผู้สนใจเข้าร่วมประชุมจำนวนทั้งสิ้น 75 คน เพื่อดำเนินการวางแผนงานตามลำดับขั้นตอนของเทคนิคเอไอซี จากการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวิเคราะห์ปัญหาโดยการสัมภาษณ์และจากการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับปัญหาสามารถระบุปัญหาเกี่ยวกับขยะในชุมชนศิวัณครได้ดังนี้

1.1 รูปแบบการจัดการขยะของชุมชนศิวัณคร ส่วนใหญ่จะทิ้งที่ถังขยะของเทศบาล โดยมีส่วนน้อยที่คัดแยกเพื่อจำหน่าย ขยะส่วนใหญ่มีการรวบรวมจากบ้านเรือนของชุมชนสู่ถังขยะของเทศบาล และพนักงานจะนำขยะไปกำจัด

1.2 สถานการณ์ด้านขยะ ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจสถานการณ์ด้านขยะในชุมชนศิวัณคร พบว่าชุมชนมีการทิ้งขยะไม่เป็นที่เป็นทาง ไม่มีการคัดแยกขยะ ความไม่สะอาดเรียบร้อยในชุมชน การทิ้งขยะลงท่อระบายน้ำทำให้ท่ออุดตัน การจัดการขยะที่ขาดประสิทธิภาพ เป็นต้น จึงทำให้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ชุมชนศิวัณครได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาขยะ

1.3 สาเหตุของปัญหาขยะในชุมชน จากการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวางแผนการดำเนินงานโดยใช้เทคนิคเอไอซี พบว่า ปัญหาขยะที่พบในชุมชนศิวัณคร คือ

- 1.3.1 ปัญหาการขยะ ได้แก่ เวลาการเก็บขยะ และความเสียหายที่เกิดจากการขยะ
- 1.3.2 ขยะจากการขยะ ได้แก่ การเก็บขยะที่ขาดประสิทธิภาพส่งผลให้มีขยะตกค้าง น้ำรั่วไหล และส่งกลิ่นเหม็น
- 1.3.3 ปัญหาจากเจ้าหน้าที่ขนขยะ ได้แก่ ขาดมารยาทที่ดีในการให้บริการ และขาดความเอาใจใส่ดูแลขณะเก็บขยะ
- 1.3.4 ปัญหาขยะจากชุมชนศิวนคร ได้แก่ การทิ้งขยะไม่เป็นที่ เป็นทาง ขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ
- 1.3.5 ปัญหาจากโรงงานอุตสาหกรรม ได้แก่ ฝุ่นละอองและน้ำเสีย
- 1.3.6 ปัญหาจากถังขยะ ได้แก่ ตำแหน่งที่ตั้งทำให้เกิดการกีดขวางทางจราจร
- 1.3.7 ปัญหาทั่วๆไป ได้แก่ น้ำท่วม น้ำพายุขยะเข้าสู่ชุมชน
- 1.4 การกำหนดเป้าหมาย และ วิสัยทัศน์ พบว่า จากการระดมความคิดในการกำหนดแผนงาน เมื่อวิเคราะห์ประเด็นปัญหาขยะในชุมชนศิวนคร ผู้วิจัยและคณะวิจัยได้กำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ ดังนี้
เป้าหมาย: ชุมชนศิวนครจะมีระบบการจัดการขยะที่เหมาะสมและถูกวิธี
วิสัยทัศน์: ชุมชนศิวนครจะมีระบบการจัดการขยะที่เหมาะสมและถูกวิธี เพื่อสุขภาพของชุมชนที่ดีในวันข้างหน้าและลดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน
- 1.5 การหาแนวทางแก้ไขปัญหา ผู้วิจัยได้นำประเด็นปัญหาที่ได้ร่วมกันในที่ประชุม มาปรึกษา คณะวิจัย และเปิดโอกาสให้ชุมชนศิวนครได้เสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติมและเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา ดังนี้
 - 1.5.1 การแก้ไขปัญหโดยชุมชนศิวนคร ได้แก่ การเก็บกวาดขยะและคัดแยกขยะ การแยกขยะสร้างรายได้ การทิ้งขยะให้ถูกวิธี การจัดการสิ่งกีดขวาง การใช้ฝาปิดขยะ การมีถังขยะ
 - 1.5.2 การแก้ไขปัญหโดยคณะกรรมการชุมชน ได้แก่ การจัดการขยะ ถังขยะ และการระบายน้ำ
 - 1.5.3 การแก้ไขปัญหโดยเจ้าหน้าที่หรือองค์กรภายนอกชุมชน ได้แก่ รถขยะ ขยะจากการขยะ ถังขยะ ท่อน้ำอุดตัน สวนสาธารณะหมู่บ้าน

2.ขั้นตอนปฏิบัติการ

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจากภาคส่วนต่างๆ ได้ลงมือปฏิบัติตามแนวทางการแก้ไขในขั้นตอนวางแผน ปรากฏผลจากการปฏิบัติการดังนี้

- 2.1 โครงการพัฒนาชุมชนน่าอยู่ โดยการช่วยกันเก็บกวาดขยะหน้าบ้านของตน และการจัดการสิ่งกีดขวาง การช่วยกันเก็บกวาดขยะบริเวณสนามเด็กเล่น และพื้นที่รกร้าง การตัดต้นไม้ และการลอกท่ออุดตัน
- 2.2 โครงการน้ำชีวภาพ โดยการอบรมให้ความรู้ และการสาธิตการทำน้ำชีวภาพโดยผู้อำนวยการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาลตำบลบางปู ประสานโครงการ และสมาชิกเทศบาลตำบลบางปูที่ปรึกษาชุมชนศิวนคร
- 2.3 โครงการธนาคารขยะ โดยการอบรมให้ความรู้ และแสดงวิธีการจัดทำธนาคารขยะ โดยผู้อำนวยการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาลตำบลบางปู และรองปลัดเทศบาลตำบลบางปู

3. ขั้นตอนสังเกตผล

ผลจากการดำเนินโครงการจากการจัดกิจกรรม ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสังเกต และการสัมภาษณ์โดยการบันทึกของผู้วิจัย ระหว่างการปฏิบัติและหลังการปฏิบัติการ ดังนี้

3.1 โครงการพัฒนาชุมชนน้อย พบว่า รถขยะและการจัดการขยะจากรถขยะมีการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น การจัดขยะของชุมชนมีความมีการคัดแยกขยะ และดูแลความสะอาดเรียบร้อยมากขึ้น มีการมัดปากถุงขยะอย่างมิดชิด และทิ้งลงถังขยะที่มีฝาปิด มีการจัดการสิ่งกีดขวาง โดยบริเวณสนามเด็กเล่นและพื้นที่รกร้างสะอาดมากขึ้น แต่หากมีถังขยะส่วนรวมหรือถังขยะกลางจะดีกว่านี้ และควรจัดให้มีการไปดูงานยังชุมชนอื่นๆ ตลอดจนควรมีการแก้ไขฝาท่อระบายน้ำที่ชำรุด หรือท่อระบายน้ำที่มีรอยรั่ว

3.2 โครงการน้ำชีวภาพ พบว่า ชุมชนมีความรู้ได้มีการคัดแยกขยะเพื่อนำไปทำน้ำชีวภาพ เพื่อรดลงท่อระบายน้ำ ผสมน้ำสำหรับรดน้ำต้นไม้ เทลงท่อไม่ให้อุดตัน และฉูพื้น

3.3 โครงการธนาคารขยะ พบว่า สามารถคัดแยกขยะ เพื่อนำฝากธนาคารขยะหรือนำไปขายได้ โดยผลจากการสังเกต พบว่า ชุมชนมีความรู้ได้นำขยะให้คนเก็บขยะเพื่อนำไปขาย หรือรวบรวมนำไปขายที่ธนาคารขยะ แต่ส่วนใหญ่จะนำไปขายแก่คนเก็บขยะ

4. ขั้นตอนสะท้อนผล

4.1 ผลจากการทำวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นจนจบโครงการวิจัย ผู้วิจัยได้รับกระบวนการเรียนรู้ และการสร้างจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาขยะ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคณะผู้วิจัย หลังจากการจัดกิจกรรมครั้งนี้ คือ ความกระตือรือร้น กำลังใจ และความมั่นใจในศักยภาพของตัวเองที่เพิ่มขึ้น อีกทั้งผู้วิจัย คณะผู้วิจัย และชุมชนมีความรู้ เกิดการพัฒนาในเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ด้านการจัดการขยะ โดยกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องส่วนใหญ่จะเป็นการช่วยกันทำความสะอาดบริเวณบ้าน และการคัดแยกขยะเพื่อช่วยกันทำน้ำชีวภาพ นอกจากการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้วิจัยและคนในชุมชนที่พัฒนาจากการอบรมให้ความรู้ การปฏิบัติการหรือการฝึกอบรมแล้ว การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมีการพัฒนาในขั้นต่อไป คือ เมื่อลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนแล้ว ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้สึกรู้สึกดี และความตระหนักต่อปัญหาขยะในชุมชนของคนภายในชุมชนที่เห็นได้ชัด เกิดเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน ความสามัคคี และการกล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็น มีการชักชวนให้รวมกลุ่ม แสดงให้เห็นถึงการยอมรับ และความเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมและเรียนรู้

4.2 เทคนิคที่ส่งเสริมพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในชุมชน พบว่า ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการให้ข้อมูลข่าวสาร การดำเนินการเชิงรุกโดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การสนับสนุนจากบุคคลภายนอกชุมชน โดยให้หน่วยงานภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบางปู และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนเพื่อให้เกิดความเป็นไปได้ในการดำเนินการของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นสนับสนุนด้านความรู้และข้อมูล ด้านขวัญและกำลังใจ ตลอดจนผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้อาศัยในชุมชนที่เห็นใจ จึงสามารถสร้างความคุ้นเคย และติดต่อประสานงานได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ด้านชุมชนศิระนคร เนื่องจากชุมชนศิระนคร คือ ผู้ก่อให้ขยะ ดังนั้น การส่งเสริมให้ชุมชนมีจิตสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ร่วมกันจากการมีส่วนร่วมในการจัดการจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญ โดยชุมชนทุกคนควรมีโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน และควรให้มีประสบการณ์เรียนรู้ที่หลากหลายและต่อเนื่อง จะสามารถส่งผลให้เกิดการสร้างกลุ่มคนที่สามารถพัฒนาการจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการจัดการขยะอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ด้านผู้วิจัย ต้องมีความอดทน เสียสละ และเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน ควรมีสถาการณ์เป็นผู้นำ โดยเฉพาะการดำเนินการด้านการจัดการขยะที่ยังขาดความพร้อมในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความเข้มแข็งในการประชาสัมพันธ์ ซึ่งผู้วิจัยต้องการใช้ภาครัฐเป็นส่วนสำคัญในการเป็นผู้นำในระยะแรก (ไม่ใช่การชี้นำ) ก่อนที่จะค่อยๆ ลดบทบาทลง เมื่อชุมชนสามารถพึ่งตนเอง หรือสามารถปฏิบัติการจัดการขยะด้วยตนเองได้

ด้านหน่วยงานของรัฐ สำหรับเทศบาลตำบลบางปูได้ให้ความสำคัญต่อนโยบายในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน จากนโยบายดังกล่าวจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะส่งเสริมให้เกิดการเปิดโอกาสและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนศิระนครในการจัดการขยะ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้วิจัยที่ใช้รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอีกด้วย

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2545). *กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549 : ยุทธศาสตร์การจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. (เอกสารประกอบการสัมมนาปรับปรุงความคิดเห็น วันที่ 23 สิงหาคม 2544 ณ อาคารอิมแพค คอนเวนชั่น เซ็นเตอร์ เมืองทองธานี).
- เทศบาลตำบลบางปู. (2551). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน*. ม.ป.ท.
- ชนพรรณ ธานี. (2540). *การศึกษาชุมชน*. ขอนแก่น : เพ็ญพรินต์.
- พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535. (2535). *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 38*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- พัชรี ไกรแก้ว. (2550). *พฤติกรรมกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนของแม่บ้าน : กรณีศึกษาแม่บ้านเขตตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พันธ์ทิพย์ รามสูตร. (2540). *การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันพัฒนาสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไพโรจน์ ชลารักษ์. (2549). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม*. *วารสารราชภัฏตะวันตก*, 1(1), 17-23.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2550 – 2554)*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2549). *กระบวนการสร้างเครือข่ายงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการในชุมชน*. กรุงเทพฯ ฯ : กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2531). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ ฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2548). *การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน*. กรุงเทพฯ ฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรวิทย์ นาคทรพร และดวงแก้ว จันทรสระแก้ว. (2541). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม : ข้อคิดแนวทาง และประสบการณ์ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อลิศรา ชูชาติ*. ในบทความประกอบการประชุมปฏิบัติการ เรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.